

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

(найменування центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки)

ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

(повне найменування вищого навчального закладу)

Кафедра спеціальної освіти та реабілітології

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Ректор (перший проректор)

“ _____ ” _____ 2016 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ОСНОВ ЗДОРОВ'Я

_____ (код і назва навчальної дисципліни)
спеціальність 016 Спеціальна освіта
(код і назва спеціальності)

освітня програма (спеціалізація) Корекційна освіта
(назва спеціалізації)

інститут, факультет ІУП, Факультет управління фізичною культурою та спортом
(назва інституту, факультету)

Робоча програма Методика навчання основ здоров'я для студентів
(назва навчальної дисципліни)
 за спеціальністю, 016 Спеціальна освіта „28” серпня, 2016 року – 16 с.

Розробники: Шевченко І.М., кандидат медичних наук, доцент кафедри спеціальної освіти та реабілітології
(вказати авторів, їхні посади, наукові ступені та вчені звання)

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри спеціальної освіти та реабілітології

Протокол від. “ 28 ” серпня 2016 року № 1

Завідувач кафедри спеціальної освіти та реабілітології

“ _____ ” _____ 20__ року _____ (Клапчук В.В.)
(підпис) (прізвище та ініціали)

Схвалено методичною комісією вищого навчального закладу за спеціальності 016 спеціальна освіта
(код, назва)

Протокол від. “ _____ ” _____ 20__ року № _____

“ _____ ” _____ 20__ року Голова _____ (_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань <u>01 Освіта</u> <small>(шифр і назва)</small>	Нормативна	
	Напрямок підготовки <small>(код і назва)</small>		
Модулів – 1	Спеціальність (професійне спрямування): <u>016 Спеціальна освіта</u>	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 2		2-й	
Індивідуальне науково-дослідне завдання _____ <small>(назва)</small>		3 Семестр	
Загальна кількість годин - 90		2-й	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – самостійної роботи студента –	Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр	Лекції	
		14 год.	год.
		Практичні, семінарські	
		14 год.	год.
		Лабораторні	
		0 год.	0 год.
		Самостійна робота	
		62 год.	год.
Індивідуальні завдання: год.			
Вид контролю: екзамен			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 28 / 62 (0,45)

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою дисципліни є формування психолого-педагогічної компетентності майбутнього вчителя основ здоров'я у викладанні в навчальних закладах предметів і факультативних курсів профілактичного спрямування, організації позакласної та позашкільної діяльності з метою формування у дітей і молоді мотивації до здорового і продуктивного способу життя.

Завданням вивчення дисципліни є розробка і реалізація уявлень про сутність здоров'я, побудова діагностичних моделей і методів його оцінки, а також прогнозування. Кількісна оцінка рівня здоров'я практично здорової людини, його прогнозування, характеристики образу і якості його життя; розробка на цій основі систем скринінгу і моніторингу за станом здоров'я індивіда, формування індивідуальних оздоровчих програм. Формування "психології" здоров'я, мотивації до корекції способу життя індивідом з метою зміцнення здоров'я. Реалізація індивідуальних оздоровчих програм, первинна та вторинна профілактика захворювань, оцінка ефективності оздоровчих заходів.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- сучасну концепцію здоров'я, безпеки і розвитку;
- актуальні потреби, інтереси й вікові можливості учнів;
- принципи освіти на основах набуття життєвих навичок;
- перелік найважливіших життєвих навичок;
- структуру і зміст навчальної програми з основ здоров'я;
- методи моніторингу й оцінки профілактичних курсів і програм.
- основи діагностики фізичного та психічного здоров'я людини, його прогнозування;
- основи формування здоров'я людини в онтогенезі;
- основи збереження здоров'я людини та збільшення його резервів.

вміти:

- складати індивідуальну карту здоров'я;
- оцінювати психотип та соціотип людини, рівень його психічної активності;
- складати прогноз індивідуального здоров'я на основі комплексного обстеження;
- здійснювати прогнозування «критичних періодів» у стані здоров'я і можливості кризисних ситуацій, означення біоритмів людини;
- оцінювати психотип людини та його схильність до хвороб;
- здійснювати оцінку стану здоров'я альтернативними методами;

- складати індивідуальну програму оздоровлення;
- визначати рівень фізичного стану людини, яка починає оздоровче фізичне тренування;
- оцінювати щоденник самоконтролю та провести лікарський контроль фізкультурника;
- складати індивідуальні рухові програми;
- складати індивідуальні програми харчування.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретичні основи методики викладання основ здоров'я та формування мотивації до здорового способу життя.

Теоретичні основи превентивної освіти. Мета і завдання превентивної освіти. Міжнародний досвід навчання здоров'я та безпеки життєдіяльності. Трикомпонентна модель конструктивної профілактики (первинна, вторинна, третинна профілактика). Специфіка методів і технологій навчання, спрямованих на формування свідомої мотивації до здорового способу життя й набуття навичок збереження, зміцнення й формування здоров'я. Огляд міжнародної політики щодо збереження здоров'я дітей і молоді. Біосоціальний характер формування особистості. Огляд теорій розвитку особистості (Е. Еріксон, Ж. Піаже). Вікова періодизація розвитку особистості та її роль у формуванні змісту профілактичної освіти на різних етапах навчання. Формування культури здоров'я особистості як навчально-виховний процес. Базові людські потреби, їхній вплив на поведінку людини. Поняття загальнолюдських цінностей та їх зв'язок з правами людини. Етапи формування системи цінностей. Чинники, що впливають на формування цінностей підростаючого покоління. Роль ціннісноорієнтованих підходів до викладання предметів профілактичного спрямування.

Змістовий модуль 2. Методи навчання основ здоров'я.

Особистісно-орієнтований підхід в організації навчального процесу. Педагогіка співробітництва і розвиваючого навчання (за Л. С. Виготським). Сфера застосування традиційних методів навчання (словесних, наочних, практичних, контролю і самоконтролю, самостійної роботи). Інноваційні методи навчання здоров'ю. Поняття соціально-психологічних компетентностей (життєвих навичок). ООЖН – освіта на основі набуття життєвих навичок. Значення інтерактивних педагогічних технологій для формування соціально-психологічних компетентностей та посилення мотивації учнів до здорового способу життя. Методи активізації навчально-пізнавальної діяльності: інсценування, рольові ігри, аналіз ситуацій, мозковий штурм, дебати тощо. Тренінг як форма організації групового навчання. Мета і завдання тренінгу. Структура тренінгу. Проблемні ситуації при роботі з групою та шляхи їх вирішення. Навички тренера: організації дискусії, отримання зворотного зв'язку тощо. Методи роботи зі складними

учасниками. Галузевий стандарт вищої освіти зі спеціальності «Здоров'я людини». Створення сприятливих умов для ефективного викладання профілактичних дисциплін у навчальному закладі. Принципи FRESH (концентрація ресурсів на дієвості програм здоров'я в школі). Гендерний аспект профілактичної роботи.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1. Методика навчання основ здоров'я												
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи методики викладання основ здоров'я та формування мотивації до здорового способу життя.												
Тема 1. Теоретичні основи превентивної освіти	15	2	2	-	-	11						
Тема 2. Статус і нормативно-правове регулювання превентивної освіти	15	2	2	-	-	11						
Тема 3. Формування культури здоров'я	15	2	2	-	-	11						
Разом за змістовим модулем 1	45	6	6	-	-	33						
Змістовий модуль 2. Методи навчання основ здоров'я.												
Тема 1. Умови ефективної реалізації превентивної освіти	15	2	2	-	-	11						
Тема 2. Форми і методи моніторингу та	15	2	2	-	-	11						

оцінки ефективності навчального процесу												
Тема 3. Визначення індивідуальних показників фізичного здоров'я	15	4	4	-	-	8						
Разом за змістовим модулем 2	45	6	6	-	-	29						
Усього годин	90	14	14	-	-	62						
Модуль 2												
ІНДЗ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Усього годин	90	14	14	-	-	62						

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Семінарських занять не передбачено планом	0

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Нормативно-правова база формування здорового способу життя і безпечної поведінки у дітей та підлітків через систему шкільної освіти	1
2	Методика оцінки рівня й потенціалу розвитку особистості	2
3	Визначення індивідуальних показників фізичного здоров'я	2
4	Відображення актуальних проблем здоров'я дітей і підлітків у навчальних програмах профілактичного спрямування	2
5	Оцінювання ефективності навчального процесу	1
6	Активні методи навчання. Навчання здоровому способу життя на засадах розвитку навичок	2
7	Проведення тренінгових занять з розбудови самооцінки,	2

	керування стресами, розв'язання конфліктів, протидії негативному соціальному тиску, профілактики порушень репродуктивного здоров'я	
9	Особистість вчителя основ здоров'я	2
	Разом	14

7. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Лабораторні заняття не передбачені планом	0

8. Самостійна робота

Самостійна робота – один зі способів вивчення дисципліни, невід'ємна частина навчального процесу. Це дозволяє глибоко засвоїти матеріал, поглибити вміння та навички в пізнавальній діяльності, активізувати творче мислення та ініціативу; сприяє виробленню власних прийомів і методів пізнання, вчить раціонально організовувати та контролювати робочий час.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Огляд міжнародної політики щодо профілактичної роботи	11
2	Огляд законодавства України і головних нормативних документів у галузі превентивної освіти	11
3	Ознайомлення з положеннями стандарту освітньої галузі «Здоров'я і фізична культура» для початкової, основної і старшої школи	11
4	Ознайомлення з програмою предмета «Основи здоров'я» для початкової та основної школи	11
5	Огляд методів групової роботи й активізації пізнавальної активності учнів	11
6	Розробка план-конспекту уроку за програмою предмету «Основи здоров'я»	7
	Разом	62

9. Індивідуальні завдання

Виконання індивідуального завдання можливе у вигляді реферату, проблемної доповіді на практичному занятті за наступною тематикою:

1. Поняття о раціональній організації життєдіяльності.

2. Похідні предпосилки раціональної життєдіяльності.
3. Особливості розумової праці і класифікація його видів.
4. Фактори, визначаючі розумову працездатність.
5. Фази змінення працездатності при розумовій праці.
6. Фізіологічні та психологічні механізми втомлення при розумовій праці.
7. Механізми активізації відновлення при розумовій втомі.
8. Поняття про активний відпочинок та його механізми.
9. Средства застереження раннього розумового втомлення.
10. Особливості змін розумової працездатності на протязі робочого дня.
11. Особливості повітряно-теплового режиму умов для робітників розумової праці.
12. Поняття об оптимальнім світловім режимі для робітників розумової праці.
13. Значення планування життєдіяльності для здоров'я людини.
14. Раціональна організація життєдіяльності студента.
15. Організація вільного часу робітника розумової праці.

10. Методи навчання

Лекції, практичні заняття.

Лекції дають основні спрямування у вивченні дисципліни з врахуванням останніх досягнень науки. Вони є установкою для подальшої самостійної роботи студентів з літературою, довідниками.

Практичних заняття дозволяють закріпити і поглибити знання, виробити вміння аналізувати документи, розвивати здатність до самостійних суджень, висловлювати і відстоювати свої погляди.

Виконання домашнього завдання можливе у вигляді реферату або усної доповіді на практичному занятті.

Залік – заключний етап вивчення дисципліни в цілому. Підготовка до нього починається з першого дня занять і триває протягом усього семестру.

Рівень засвоєння програмного матеріалу студенти мають змогу визначити самостійно, давши відповіді на запитання підсумкового контролю.

11. Методи контролю

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА МОДУЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ

1. Передумови виникнення превентивної освіти.
2. Історія впровадження превентивної освіти в Україні.
3. Функції первинної, вторинної і третинної профілактики.
4. Роль первинної профілактики в запобіганні поведінкових проблем дітей та молоді.
5. Основні характеристики ефективних і неефективних профілактичних програм.

6. Питання здоров'я і безпеки життєдіяльності в інваріантній і варіативній складовій базового навчального плану загальноосвітніх навчальних закладів.
7. Змістові лінії програми предмета «Основи здоров'я».
8. Біосоціальний характер формування особистості.
9. Стадії психосоціального розвитку Еріка Еріксона.
10. Стадії когнітивного розвитку за Жаном Піаже.
11. Індивідуальні та соціальні впливи на поведінку підлітків (чинники ризику і чинники захисту).
12. Вікові особливості учнів молодших класів (1–4 класи).
13. Актуальні проблеми учнів 5-го класу.
14. Перехідний вік і пов'язані з ним ризики (6–9 класи).
15. Особливості старшого підліткового віку (10–11 класи).
16. Репродуктивне здоров'я і репродуктивні права молоді.
17. Базові людські потреби, їх вплив на поведінку людини.
18. Структура піраміди потреб Абрахама Маслоу.
19. Загальнолюдські цінності і права людини.
20. Вплив особистої системи цінностей на здоров'я і добробут людини.
21. Переваги і недоліки інформаційних підходів у превентивній освіті.
22. Інноваційні методи навчання здоров'ю.
23. Навчання здорового способу життя на засадах розвитку навичок.
24. Структура життєвих навичок.
25. Склад і класифікація життєвих навичок (ЖН).
26. Педагогіка співробітництва і розвивального навчання (за Л. С. Виготським).
27. Тренінг, як форма організації уроку з основ здоров'я.
28. Структура і зміст тренінгу.
29. Організація і ресурсне забезпечення тренінгу.
30. Положення про шкільний кабінет основ здоров'я.
31. Інтерактивні методи та особливості їх використання на уроках основ здоров'я.
32. Методи підтримання демократичної дисципліни на тренінгу.
33. Методика організації роботи в малих групах.
34. Способи опитування думок.
35. Організація мозкового штурму.
36. Методика проведення рольових ігор.
37. Використання методу аналізу ситуацій.
38. Проблемні ситуації при роботі з групою та шляхи їх вирішення.
39. Види складних учасників і методи роботи з ними.
40. Концепція FRESH (концентрація ресурсів на дієвості програм здоров'я в школі).
41. Шкільна політика у сфері формування мотивації здорового способу життя.
42. Роль шкільної психологічної служби в організації превентивної роботи.
43. Обов'язки соціального педагога і медичного працівника.

44. Батьківська спільнота як організаційний та інтелектуальний ресурс освітнього закладу у сфері навчання здоров'ю.
 45. Метод «рівного навчання», його переваги та недоліки.
 46. Міжсекторальна взаємодія у сфері превентивної освіти дітей та молоді.
 47. Принципи оцінювання навчальних результатів у превентивній освіті.
 48. Інструменти оцінювання знань, навичок та вмінь при вивченні основ здоров'я та інших предметів профілактичного спрямування.
 49. Гра як основна форма занять у дошкільному навчальному закладі.
 50. Особливості оцінювання знань на уроках з основ здоров'я в початковій школі.
 51. Методи формування здорової самооцінки у дітей і підлітків.
 52. Методика навчання профілактики стресів у школярів.
 53. Профілактика емоційного вигорання вчителя.
 54. Формування навичок конструктивного розв'язання конфліктів на уроках основ здоров'я.
 55. Методи профілактики насилля в учнівському середовищі.
 56. Зміст і форми статевого виховання у дошкільному закладі, в початковій, основній і старшій школі.
 57. Формування навичок аналізу проблем і прийняття рішень в процесі навчання здоров'ю.
 58. Розвиток навичок самоорганізації і планування часу на уроках основ здоров'я.
 59. Формування навичок здорового способу життя за рахунок варіативної складової навчального плану.
- Приклади факультативних курсів профілактичного спрямування.
60. Способи організації позакласної та позашкільної превентивної освіти.

Відповідно до навчального плану студенти виконують контрольну роботу. Номер варіанта завдання для контрольної роботи студент визначає за останньою цифрою номера своєї залікової книжки. Наприклад, якщо остання цифра номера залікової книжки "2", то студент вибирає варіант 2.

Для послідовного і чіткого викладу матеріалу слід скласти план роботи. Під час виконання роботи необхідно використовувати джерела, наведені в навчальній програмі і рекомендовані на лекціях, а також інші підручники, що відповідають темі роботи.

Обсяг контрольної роботи не повинен перевищувати 20 сторінок формату А4. При виконанні роботи студенти мають у повному обсязі розкрити всі питання. Наприкінці роботи необхідно навести список використаної літератури, вказати дату виконання і поставити власний підпис.

Після перевірки викладачем контрольної роботи і одержання позитивної оцінки студента заочної форми навчання допускають до складання заліку.

Варіант 1.

1. Інноваційні методи навчання здоров'ю.
2. Основні характеристики ефективних і неефективних профілактичних програм.
3. Репродуктивне здоров'я і репродуктивні права молоді.

Варіант 2.

1. Функції первинної, вторинної і третинної профілактики.
2. Інтерактивні методи та особливості їх використання на уроках основ здоров'я.
3. Методика навчання профілактики стресів у школярів.

Варіант 3.

1. Концепція FRESH (концентрація ресурсів на дієвості програм здоров'я в школі).
2. Методи підтримання демократичної дисципліни на тренінгу.
3. Вплив особистої системи цінностей на здоров'я і добробут людини.

Варіант 4.

1. Змістові лінії програми предмета «Основи здоров'я».
2. Особливості старшого підліткового віку (10–11 класи).
3. Переваги і недоліки інформаційних підходів у превентивній освіті.

Варіант 5.

1. Історія впровадження превентивної освіти в Україні.
2. Вікові особливості учнів молодших класів (1–4 класи).
3. Гра як основна форма занять у дошкільному навчальному закладі.

Варіант 6.

1. Стадії психосоціального розвитку Еріка Еріксона.
2. Біосоціальний характер формування особистості.
3. Метод «рівного навчання», його переваги та недоліки.

Варіант 7.

1. Перехідний вік і пов'язані з ним ризики (6–9 класи).
2. Інструменти оцінювання знань, навичок та вмінь при вивченні основ здоров'я та інших предметів профілактичного спрямування.

3. Індивідуальні та соціальні впливи на поведінку підлітків (чинники ризику і чинники захисту).

Варіант 8.

1. Базові людські потреби, їх вплив на поведінку людини.
2. Використання методу аналізу ситуацій.
3. Формування навичок здорового способу життя за рахунок варіативної складової навчального плану.

Варіант 9.

1. Тренінг, як форма організації уроку з основ здоров'я.
2. Стадії когнітивного розвитку за Жаном Піаже.
3. Організація мозкового штурму.

Варіант 10.

1. Методи формування здорової самооцінки у дітей і підлітків.
2. Структура піраміди потреб Абрахама Маслоу.
3. Розвиток навичок самоорганізації і планування часу на уроках основ здоров'я.

12. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота									Сума
Змістовий модуль №1					Змістовий модуль № 2				
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	100

T1, T2 ... T9 – теми змістових модулів.

Підведення підсумків з дисципліни «Методика навчання основ здоров'я»

Денна форма навчання

Підрахунок балів здійснюється за наступною схемою:

Модуль 1.

1. Відвідання лекцій та практичних занять: 6 занять x 4 бали = 24 бали;
2. Наявність якісного конспекту лекцій: 6 лекції x 5 балів = 30 балів;
3. Оцінювання відповідей на контрольні питання практичних занять: 2 заняття x 5 балів = 10 балів;

4. Оцінювання відповіді тестових завдань: 30 балів;
 5. Виконання самостійних робіт на практичних заняттях: 4 заняття x 2 балів = 6 балів;
- Разом – 100 балів.

Заочна форма навчання

1. Відвідання лекцій та практичних занять: 3 заняття x 5 балів = 15 балів;
 2. Оцінювання виконання контрольної роботи: 45 балів;
 3. Оцінювання відповіді тестових завдань: 40 балів.
- Разом – 100 балів.

Оцінювання відповідей на тестові завдання здійснюється з урахуванням кількості вірних відповідей: за всі вірні відповіді виставляється 30 балів.

III. Підрахунок отриманих балів заліку

Знаходиться середнє значення з підсумків двох модулів і виставляється залікова оцінка.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
85-89	B	добре	
75-84	C		
70-74	D	задовільно	
60-69	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. Методичне забезпечення

1. Лекційний курс
2. Електронні підручники

3. Комплекти графічного матеріалу, окремі теми в схемах і таблицях, комп'ютерні програми, тестові завдання.

14. Рекомендована література

Базова

1. Програма з предмету «основи здоров'я» для 1–4 класу загальноосвітніх навчальних закладів [Електронний ресурс] / Т. Є. Бойченко, Т. В. Воронцова, С. В. Гозак та ін. – Режим доступу: <http://osvita.ua/school/materials/program/8793>
2. Програма з предмету «основи здоров'я» для 1–4 класу загальноосвітніх навчальних закладів / Т. Є. Бойченко, Т. В. Воронцова, О. Л. Москаленко та ін.
3. Воронцова Т. В. Основи здоров'я : підручник для 5-го кл. загальноосв. навч. закл. / Т. В. Воронцова, В. С. Пономаренко. - К. : Алатон, 2005. – 176 с.
4. Воронцова Т. В. Основи здоров'я : зошит-практикум для 5-го кл. загальноосв. навч. закл. / Т. В. Воронцова, В. С. Пономаренко. – К. : Алатон, 2005. – 72 с.
5. Воронцова Т. В. Основи здоров'я. 5 клас : [посібник для вчителя] / Т. В. Воронцова, В. С. Пономаренко. - К.: Алатон, 2006. – 264 с.
6. Основи здоров'я. 9 клас: методика, тематичний план, тестові завдання для оцінювання навчальних досягнень учнів / Т. В. Воронцова, В. С. Пономаренко, К. М. Симонова, К. В. Венжега. – К. : Алатон, 2011. – 88 с.
7. Концепція навчання здорового способу життя на засадах розвитку навичок : [інформ. зб. з життєвих навичок] / [авт.-упоряд. Марі-Ноель Бело]. – К. : Генеза, 2005. – 80 с.
8. Приклади вправ для виконання учнями на уроках з «Основ здоров'я» : [інформ. зб. з життєвих навичок / [авт.-упоряд. Марі-Ноель Бело]. – К. : Генеза, 2005. – 68 с.
9. Рівень поширення і тенденції вживання тютюну, алкогольних напоїв, наркотичних речовин серед учнівської молоді України: 2011 / [О. М. Балакірева, Т. В. Бондар, Ю. П. Галіч та ін.]. – К. : ТОВ ВПК «ОБНОВА», 2011. – 176 с.
10. Розвиток партнерства. Формування мотивації до ведення мотивації здорового способу життя серед молоді: Практ. поради та приклади : [інформ. зб. з життєвих навичок] / [авт.-упоряд. Марі-Ноель Бело]. – К.: Генеза, 2005. – 48 с.

Допоміжна

1. Батькам – про валеологію : посібник для батьків старшокласників / [Бойченко Т., Колотій Н., Царенко А., Жеребецький Ю. та ін.] – К. : [б. в.], 2000. – 152 с.
2. Навчання здоровому способу життя на засадах розвитку навичок через

- систему шкільної освіти: оцінка ситуації / [Балакірева О. М., Ващенко Л. С., Сакович О. Т. та ін.] – К. : Державний інститут проблем сім'ї та молоді, 2004. – 108 с.
3. Основи здоров'я : підруч. для 1-го кл. загальноосв. навч. закл. / І. Д. Бех, Т. В. Воронцова, В. С. Пономаренко, С. В. Страшко – К. : Алатон, 2012. – 136 с.
 4. Основи здоров'я. 1 клас : [посібник для вчителя] / Т. В. Воронцова, В. С. Пономаренко, Л. В. Сащенко, В. А. Савченко. - К. : Алатон, 2012. – 128 с.

15. Інформаційні ресурси

1. [http://www.brogenslade weimaraners.com/lekczy-z-ekolog/233-factori-seredovischa-zagaln-zakonomirnnosti-h-na-jiv.organizmi.html](http://www.brogenslade-weimaraners.com/lekczy-z-ekolog/233-factori-seredovischa-zagaln-zakonomirnnosti-h-na-jiv.organizmi.html).
2. <http://-msdic.com.ua/index>.
3. <http://bibliofond.ru/view.aspx>.